

Odeon

Miçsessemiz, büyük fedakârlıklar ya-
parak KÖROĞLU'nu bütün Yurdumuzda
alâka uyandıracak olan türkülerinin serisini
kendî ağzından ve sazından çıkırttı gibi plâk-
lara almağa muvaffak olmuştur. Bu türkü-
leri KÖROĞLU'nun bizzat kendisinde du-
lamış gibi zevk alacağımıza inanıyoruz. İlk
türkü :

KÖROĞLU

Emre Kayaoğlu

MAHMUDUN TÜRKÜSÜ

(Sevgide Vefa)

Emre Kayaoğlu ve Can Akşit

Plâk Numarası

270574

İSTANBUL SERGİSİ

1 - 31 TEMMUZ 1950

Sıhhatini düşünen ve ağzının tadını
bilenler:

Lüleburgaz

Çiftlik Yoğurdunu

tercih ederler. Bakkal ve satıcılardan
ısrarla isteyiniz.

Toptan satış yeri: Eminönü, Balıkpa-
zarı, Taşçılar, Kemerli sokak, No. 2

Telefon: 20669

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar

1950 İKRAMİYE PLÂNI

6 ÇEKİLİŞ

6 EV

6 DÜKKÂN

Ayrıca 120.000 liralık
Çeşitli para ikramiyeleri

35 Tane	1.000 Liralık
35 "	500 "
35 "	250 "
250 "	100 "
500 "	50 "

Çekilişler: 1 Şubat, 21 Nisan «Çocuk He-
sapları için», 1 Haziran, 25 Ağustos, 31 Ekim,
29 Aralık tarihlerinde yapılır.

TURAL

KOMPRİMELERİ

**ÖKSÜRÜK
BRONSİTİ
GEÇİRİR**

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

**AYDA BİR DEFA İSTANBULDA
ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ**

Temmuz 950

İÇİNDEKİLER: .....

Birinci Yıl Biterken ..... İhsan HİNÇER

Halk Edebiyatında Mizah ..... Murat URAZ

Taklitçi Halk Oyunları ..... Mahmut E. GAZİMİHAL

İstanbul Folkloru: Meydan Şairlerinden Birkaçı ..... M. Halit BAYEL

Bir Efsane: Şâhîttler Kayası ..... Eflâtun Cem GÜNEY

Türkmen Etnografyası: VII San'at ve Zenaat ..... Ali R. YALGIN

Sarıkamışlı Aşık Cenanî ..... M. Gökaly ALADAĞ

Kâtip Türküsü ..... Fikret MEMİŞOĞLU

İnevi Tüzbilimi: Mâniler ..... İMAMOĞLU İsmet Özalp

Sayı: 12

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN: İHSAN HİNÇER

20

201

Odeon

Müessesimiz, büyük fedakârlıkla yaparak KÖROĞLU'nun bütün Yurdumuzda alâka uyandıracak olan türkülerinin serisini kendi ağızdan ve sazından çıkışlı gibi plâkaya alması muvafak olmuştur. Bu türküleri KÖROĞLU'na birisi kendinden dinlenmiş gibi çok atarızınca duyulur. Bu türküleri

KÖROĞLU

Esare Kayışlı

MAHMUDUN TÜRKÜSÜ

(Sevgide Vefa)

Esare Kayışlı ve Can Akşit

Plak Numarası

270574

Sıhhatini düşünen ve ağrının tadını
bilenler:

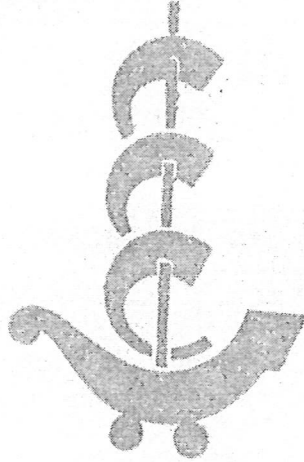
Laleburgaz

Çiğlik Yoğurdunu

terah ederler. Bakkal ve satıcılardan
işlarla isteyiniz.

Topdan satış yeri: Eminönü, Balıkpa-
zari, Tağçılar, Kemeri sokak. No. 2

Telefon: 29669

İSTANBUL SERGİSİ

1 - 31 TEMMUZ 1950

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar

1950 İKRAMIYE PLANI

6 ÇEKİLİŞ

6 EV

6 DÜKKAN

Ayrıca 120.000 liralık
Çeşitli para ikramiyeleri

30 Tane	1.000 Liralık
36 "	500 "
35 "	250 "
250 "	100 "
500 "	50 "

Çekilişler: 1 Şubat, 21 Nisan (Çocuk Ho-
saplari için), 1 Haziran, 25 Ağustos, 31 Ekim,
29 Aralık tarihlerinde yapılır.

TURK FOLK LOR

ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA
ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

Temmuz 950

İÇİNDEKİLER: /oooooooooooooooooooooooooooooo

Birinci Yıl Biterken ..... İhsan HİNÇER

Halk Edebiyatında Mizak ..... Murat URAH

Taklitçi Halk Oynaları ..... Mehmet R. GAZİMİHAL

İstanbul Folkloru: Meydan Şairlerinden Birkaçı ..... M. Hali BAYR

Bir Efsane: Şahitler Kayası ..... Eflâk Cem GÜNKE

Türkmen Etnografyası: VII Son'la ve Zebra ..... Ali R. YALGIN

Sanıksamışlı Aşık Cansel ..... M. Gökazp ALADAĞ

Kâtip Türkîşâ ..... Fikret MEMİŞOĞLU

İnevi Türbillimî: Mânîler ..... İMAMOĞLU İsmet Özalp

oo

Sayı : 12

Kuruş : 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN: İHSAN HİNÇER

20

21

Sıhhatini düşünen ve ağzının tadını bilenler:

Lüleburgaz Çiftlik Yoğurdunu

tercih ederler. Bakkal ve satıcılardan ısrarla isteyiniz.

Toptan satış yeri: Eminönü, Balıkpazarı, Taşçılar, Keimerli sokak, No. 2

Telefon: 20669

İSTANBUL SERGİSİ

1 - 31 TEMMUZ 1950

GÜVEN

Türk Anonim Sigorta Sosyetesı
Ödenmiş sermayesi: 1.000.000 lira
İhtiyatları : 6.869.335 *

Herkesin Güven Kaynağıdır
İSTANBUL - GALATA Sümerbank binası
Telefon: 44610

23 Mart 1966

Sat : Raifet Körak'ü

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYOĞA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN: İHSAN İNÇER

SAYI: 12

TEMMUZ 1950

YIL: 1 ; CİLT: 1

Birinci Yıl Biterken

Yazan: İhsan İNÇER

Dergimizi, bir senedenberi her ayın ortasında aksatmadan çıkarabildik. Çıkarabildik, çünkü bu imkân, inanılmıyacak kadar büyük fedakârlıklar ve ancak Eyüp Aleyhisselâm sabrı kadar engin bir sabır ve azimle elde edilebilmiştir. Bizim, her gün biraz daha mütekâmil bir şekilde çıkmak gayretimizde konumuzla ilgili hiçbir resmi makamın en ufak bir iftihar payı dahi yoktur.

Biz, bütün maddî ve manevî imkânsızlıklar içinde, hedefimize doğru yol alırken, abone ve okuyucularımızdan başka hiçbir kimseden ufak bir himaye, az da olsa bir alâka görmedik. Kökü, necip Türk milletinin konyunda olan halkiyat ve harsiyatımızı nisyan uçurumuna yuvarlamaktan kurtarmıya uğraştık. Bu arada, ayağa kalkarak bağırmadık. Onlar da bizi görmediler. Belki de görmek istemediler. Korkuyor ve telâş ediyoruz. Telâşımız bizi görmedikleri için değildir: Telâşımız, halkın giyiminden kuşamına, oyunundan türküsüne, âdetinden an'anesine kadar, bütün folklor ve etnografyasının yabancı ve uydurma unsurların tesirile bulandırılması ve bu günlerin bir daha ele geçemeyecek olmasındandır.

Zira medeniyet ile, tren ve makina ile Avrupadan ve Amerikadan gelen yeni cereyanlar ve yeni görüşler, içtimai hayatımıza sür'atle girmektedir. Zaman, tesbit ve derleme devresidir. Sonra çok geç kalınacaktır. Avrupa bu işi çoktan bitirmiş bulunmaktadır. Biz, mahdut sayfalarımızla folklor ve etnografya hazinemizden, gücümüzün yettiği kadarını kurtarmıya uğraşyoruz.

Halk Edebiyatında Mizah

Yazan: Murat URAZ

Halk edebiyatının destanları, türküleri, tekerlemeleri, taşlamaları ve sicilemelerinde mizahi kısımlara rastlandığı gibi, bazı vâsî hal-ler ve nazireler ve koşmalarında, nesir halindeki fıkra ve hikâyelerde lâfife yolile anlatılmış vak'alar, bazı hâdiseler, güldürücü tâbirler bulunur.

Münevver zümre edebiyatının mizah tarzı ile hicvi, halk edebiyatına pek sirayet edemiştir. Halk şairlerinin tezyif mahiyetindeki şiirleriyle divan şairlerinin hicivlerinden çok daha terbiyeli bir eda taşımaktadır. Divan devrinin okumuş zümresi tarafından hicab duyulmadan yapılan ağır hicivlerini, benimseyerek onlar gibilerini meydana getirmeye en başta halk şairlerinin safveti mâni olmuştur. Onların taşlama ve tekerlemeleri birer küfür olmaktan, yahut sevmediklerini ahlâkı incitecek tarzda teşhirden uzaktır.

Halk arasındaki bazı hâdiselerle, ölüm gibi hazin ve acı vak'alar için söylenmiş manzumelere dahi mizahın karıştığı vakidir.

Bilmecelerin ise, manzum olsun, mensur ol-

ANIP DURUR

Bu yaramaz gönül bende
Seni anıp anıp durur
Sen sevsen de sevmesen de
İçim yanıp yanıp durur
Hasretinle yana yana
Vuslat hayal oldu bana
Sesim neye varmaz sana
Gönlüm ateş alıp durur
Alev alev içim dışım
Belli değil yazım kışım
Ben o yârden ayrılmışım
Akımlı dalıp dalıp durur
Gözüm gönlüm seni ister
Bana acı, bir gün göster:
Hiç olmazsa bir ümit ver
Bu dert bende kalıp durur
Abdullah ERDOĞDU

sun çoğu lâfife yollu tertiplenmiştir. Darbümeceller arasında da bu eda ile söylemiş olanları epeyce bir yekûn tutar.

Bu dergideki yerin müsaadesizliği yüzünden mizahla karışık halk edebiyatı mahsullerinden ancak aşağıdaki birkaç parça kaydedilebilmiştir:

Karadeniz sahili köylerinde söylenen bir türküden:

Ovalar ovalar engin ovalar
Beşyüz atlı bir pıreyi kovalar
Ne hal etti o pıreyi tuttular
Karahısara günün peşkeş ettiler
Çektim kılıcımı vurdum boynunu
Karahısara peşkeş ettim gününü
Yine bir türküden:
Eşek öldü semer döndü tersine
Kurban olsun küçük gelin sesine
Ahırı benzerdi kuş kafesine

Sele dolu salkım üzüm
Yine güzellendi kızım
Eşeğin budunu koydum dolaba
Kurudu kurudu oldu tarabe
Verin gâvurlara kafsın şaraba
Sele dolu salkım üzüm
Yine güzellendi kızım.

Şu da mâni halinde küçük bir türküdür.
Yedim keçi mancası
Yüreğim bulanıyor
Keçinin kulakları
Karımda dolanıyor.

Şair, Pepeyi Ali ile alay için de şöyle bir manzume tertiplenmiştir:

Ca ca canile severdim se se seni göçcek
Ya ya yakmak ne reyadır be be beni göçcek
Me me menbol kerlümün dolu lütfle kerem
Hu hu hulkile vefanm kâ kâ kâni göçcek
He he hecin ile yakmak be be beni ne reva
Gö gö gözlerim akadır ka ka kani göçcek
De de demez midin ölsem se se senin ile yâr
Be be benim ile ahım ka ka kani göçcek
A a aşkımdan ölürse se se şevkile Ali
Bo bo boynuna ola ka ka kani göçcek
Yine şair Ali hakkındaki şu beyit de yukarıdakilere nazire yapılmıştır ve yapana biraz da küfür edilmiştir.
Bu bu burnuna . . . pepeyi şair Ali

ARAŞTIRMALARI

Ya ya yaptığın için böyle pepeyi gazeli

Divan tarzına biraz kaçmakla beraber, halk arasında düzenlenen fakat bir mâna taşımayan aşağıdaki gibi parçalara da tesadüf edilir:

Senin keyfi küyaflı ekyefi keyfin zamanise
Benim berşi buruşu ebreşi berşim zamanidir
ve:

Senin aşkı uşku maşuku aşkın zamanise
Benim fikri fikri ekkeri fikrim zamanidir

(Züğürt destanı) ndan iki parça:

Terzi olsam iğnesini tutamam
Halaç olsam herdem pamuk atamam
Attar olsam ufak tefek satamam
Bezirgânlık eylemeğe yok takat

Berber olsam gelmez bana müşteri
Usta gerek kullanmağa neşteri
Kâtraci olsam yükletemem esteri
Uzak yola çekmek ister meşakkat

Halk şairleri arasında; Ceyhuni, Yesari, Senlik, Kalbi, Dilâra, Gafili, Kul Süleyman, Sağrı, Levni, Tatar Ali, Kadri, gibi, lerin mizahi destanlarına, koşmalarına oldukça fazla tesadüf edilir. Esasen halk edebiyatı divan edebiyatı gibi asık çehreli kalmamış, şen parçalarıyla her zaman ferahlik, aşk ve neşe uyandırmıştır.

Tekke edebiyatında da; Şahiye denilen bazı manzumeler vardır ki, bunlar bazı tahaf teşbihleri ve tâbirleri ihtiva etmesi itibarıyla mizahi bir çehre gösterirlerse de bu nev'e dahil edilemezler. Meselâ:

Cümle kaplumbağalar
Kanatlanmış uçmağa
Kertenkele dirilmiş
Kırım suyun içmeğe

yahut,

Balık kavağa çıktı zift turşusu yemeğe

Leylak kodak doğurmuş bakın sunun sözüne
gibi görünüşte mânasız veya güldürücü denilecek olanlar vardır. Hele Bektaşiler daha başka bir hususiyet ve cüret göstererek, Allaha bile meydan okurlar ve müphem bir eda ile ince nükteler yaparlar.

Tarikatlara bağlı şairlerce, şu fâni varlık içinden, hakiki mevcudu temsil eden bir maddeyi alarak onu herhangi bir mazmun ile anlatmak, veya bir kıyas yapabilmek bir muvafakiyet ve hünerdir.

Bu gibi şiirler, görüldüğü ve alemin yalnız dış yüzünü gören insanların anladığı gibi değildir. Bunlar vahdeti vücud telâkkisine, iç âlemin derinliğine ve bir hakikatın gösterilmesine dayanmakta ve bu tuhaf görünen bazı remzler, yine o telâkkilere göre ciddi maksatları ve mevzuları ifade etmektedir. Tarikat mensuplarının anlayışına göre bunların hakiki mânasını kavramak da ancak ariflerin işidir. Henüz o dereceye varmamış olanlar, bunlardaki hakikatı yine ve ancak ariflerin ve müridlerin şerh ve tefsirleri ile anlayabilirler.

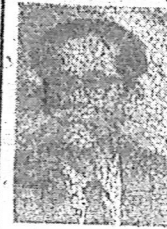
Binaenaleyh tekke edebiyatının şahiye ve şahiyyat gibi adlar taşıyan ve görünüşünde mizaha benzeyen bir tarzı da yine, ilâhi varlığı tecelli ettirebilmek için bir yoldur.

Sultan Veled, Yunus Emre, Kazak ve Aptal, Mahvi, Azmi, Kaygusuz Aptal, Behlül, Ömer Ruseni gibi mutasavvif halk şairlerinin bu yolda manzumelerine tesadüf edilir.

Murat URAZ

BURSA MÜZESİ MÜDÜRÜ
Ali Rıza YALGIN

Geçen ay emekliye ayrıldı

Değerli etnologlarımızdan 1307 doğumlu sayın Ali Rıza Yalgin üstadımız, millî kültür müesseselerimizde öğretmenlik, müfettişlik ve nihayet 15 sene de müze müdürlüğü yaptıktan sonra, 39 sene 7 aylık hizmeti neticesinde kendi arzusuyla emekliye ayrılmıştır.

Halen İstanbulda, Vezirhanede 76 numarada bir lokanta açmış ve boş zamanlarında da, yıllardanberi meydana getirdiği folklor ve etnografya arşivini tanzimle başlamıştır.

Kendisine Türk Folklor Araştırmaları, başarılar ve sağlık diler.

Taklitçi Halk Oyunları

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHÂL

Halk danslarının konusu çengi ve köçek oyunlarındaki gibi sırf aşkbazlık, veya toplu oyunlarda ekseriya görüldüğü üzere âyini ve cilt veya kahramanlık sahneleri değildir; temsili sahneleri arasında meselâ hayvanların taklidi bile bazan yer tutar. Ünsiyetini edinmemiş yabancı seyircilere böyleleri ilk bakışta "oyuncuların şakalar yaptıkları" gibi görünürler; fakat coşarak oynadıklarına ve olur olmaz vesilelerle tekrarlamak istemediklerine dikkat edildikçe o zarif şekillerin de pek eski bir görenekten armağan kaldığına nihayet inanılır. İşte buna binaendir ki, bilgin kompozitörümüz Bay Adnan Saygun'un Londra'da «Journal of the International Folk Music Council» (1950, sayı II) de çıkan «Anadolu oyunlarının ritüel karakterleri» yazısını inancarak okudum. Yazıda hayvan taklidine yer veren çeşitlere temas edilirken serlevhada işaretli zaviyeden kidemlerinin tahminine çalışılıyor. **Turna Barı, Tavuk Barı, Kartal Halayı, Titremiş Horonu** gibi oyunların tasviri özelliklerine dikkat çekiliyor. İşte birkaç satırı: «**Horon** adlı dansı da anmam gerekiyor; Karadenizlilerin oyunudur; o Karadenizliler ki çokluk coşkun olan bir denizin dalgaları arasında suların zengin mahsulünü, balığı beklemekle vakit geçirirler. Oyun, hiç şüphe yok, balığın telaşı çırpıntısını taklit etmektedir. Bu dansta bereketli avın peşindeki iptidal ruhu keşfedemez miyiz? Şu halde, az önce de görüldüğü gibi, yine senbolçülükle karşılaşıyoruz demektir. Pirinç çuvalarının ağırlığı altında ezilmekle iki büküm yürür olmuş iptidal adamın hali bol mahsulü senbolleştirilebileceği, kabilinden, çırpma çırpına akıp giden balıkların tasavvur tasviri mahiyetindeki bu oyun da beklenmedik ahvâl ile dolu bir denizin ortasında göz kulak keshimye hazırlanan Karadenizliler arasında bereketli avı neden senbolleştirmiş sayılamasın. Müsiltisinin manzarası da farklıdır. Verme çalgının kalın ve nispeten mağnum sedası ile nefes çalgısının tiz sesi yerlerini yaylı âletin akıcı ateşine terk etmiş bulunurlar».

Muhtelif delikanlılık yazılarında Sinop'un **Deve Oyunu, Domuz Oyunu, Ayı Oyunu, Arı Oyunu, Kemalye'nin Keklik Oyunu**, doğumunun **Turna Barı** gibi taklitçi oyunlarımızı ben de dikkati çekmiştim; hamsi balığının Karadeniz halk türkülerindeki tesirinden mühlhem olarak balıklığın ora oyunlarındaki en eski tesirleri ihtimalini düşünüp yazmıştım. Bölge türküleri için keyfiyet sarıhtı. **Dr. İ. Kunoş'un** yarım asır evvel memleketimizde derliyerek Leipzig'te yayımladığı Karadeniz türkülerinden meselâ şu iki kıta hangimizin meçhuldür?

Trabzon'dur yolumuz,
Akça cormez elümüz,
Bu yıl hamsi çıkmazsa
Ne ye varur halümüz?

Hamsi koydum tavaya,
Paşladı oynamaya;
Celdim, paktım hamsi yok,
Paşladım ağlamaya.

Bu gibi şirin sözleri folklor konularına karşı profan durumdaki İstanbulluların lütfeye kabildinden terennüm ettiklerini gerçi hatırlanmaz değiliz ama, Karadenizin eski köylü delikanlıları hepsini pek tabii olarak farklı bir samimiyetle çalıp çağırıyorlardı; çünkü oralarda göreneğin derinliği hüküm sürer ve o balık bir nimet sayılırdı. Yukardaki kitalardan birincisini hemen aynon İstanbullu Evliya Çelebi de üç asır evvel yerli yerinde ve zevkle dinleyip tespit etmişti. İçine oyunu da almış görünen ikinci kıtayı bir İstanbul çocuğu sıfatıyla küçüklüğümde ben de gerçi «şaka» olsun diye söyler dururdum; fakat bugün şirirlikleri üzerinde bir folklor konusu olarak durulurken herhangi bir yaşlı ilimseverin «şaka ettiğine» imkân tasavvur olunabilir mi?

Taklitçi yurt oyunlarında sevilen bölge hayvanlarının terihin yer almasından daha tabii ne olabilir? Devekuşunu tanımayan köylülerimizin Karadenizli olanları arasında hamsi dururken devekuşlu oyun yaratılmış olabileceğini düşünemedik ya. Mühim olan hakikat hayvan taklitli oyunları en eski türklerin ta-

nımış oldukları sarahattir. Bir folklor dergisinde tarihe fazla yer veremeyeceğimize göre, tek misalle yetinelim: bir VI. asır Çin kaynağı Orta Asya'dan gelmiş olarak «Beş arslan» veya «Cihan sulhü» adlı senbolik bir Kuğu dansının Çin sarayında kazandığı rağbeti anmıştır: her biri 3 metre kadar yükseklikte, biri merkezi, ötekiler dört istikameti temsil eden beş yapma arslan her birinin altında iyice saklı on ikişer adam tarafından bazı eşliğyle oynatılıyor. Renklerle alâkalı itikatlara uygun olarak her arslan başka bir renkte imiş. Ellerin de ip ve birer sineklik bulunan iki adam oyunu idare ediyorlarmış. Aynı oyunun yine Çin sarayında XVIII. asırda bile rağbetle, hem de Türkçe «Arslan» adı altında oynandığı ayrıca kayıtlı imiş. (Oyunun Türk menşei kaydı M. Courant'dan alıyorum). Marco Polo'nun da dediğine göre Türklerde arslan **ongun** (=totem) idi. —Anadoluda arslan oyununu meselâ deve oyununun istihlâf etmiş olmasından daha tabii ne olabilir? Böylesine kuvvetli ihtimalleri «daha neler de develer!» der gibi bir te-bessüme karşılamanın her şeyden evvel folklor muhıbbine yaraşmasa gerek.

Folklor mülzemesinin tetkik ve tasnifinde başka memleketlerdeki muadil yayınları az çok tanıyarak çalışmanın ne kadar faydalı olacağı artık her yerde anlaşılmuş bulunduğu için dört bucaktan gelme malzemenin (ve mümkün mer-tebe canlı örneklerin) mukayeseli incelemelere tâbi tutulması, beynelmîtel çalışmalara başlanması her tarafa şiddetle arzulanıyor. Memleket dışı etüdleri az çok tanımanın faydasını çeyrek asır evvel taklitçi oyunlar konusunda kendim de sezip belirtmiştim; bati kaynaklarından bilhassa bir tanesi derli toplu ikazlarla beni erkenden uyandırmıştı: ikinci basımı 1920 den itibaren yeniden kapılarına başlanan J. Combarieu'nün musiki tarihi esitleri... Musikinin «magie» ile alâkalı menşecileri beni büyüleyivermişti. Meselâ kanguro, ayı, kurt, su samuru, kakum, toğan, karga, sahur avı, turna kuşu ile geyiğin yürüyüşleri, budrenin uçuşu ve avını yakalayış farzı, ve hattâ «bazı babkların hareketleri» gibi hayvanlarla alâkalı taklitçi oyunlar ilk ciltte sayılıp dökülüyordu (S. 23). Bu bilgiler bana bir

tarafından Passakaglia, Pavan gibi bazı eski Avrupa danslarının keklik, tavus gibi kuşlarla yürüyüşünden alınmış rivayetlerini hatırlatmış, bir taraftan da başka bir tedai hatırlatılma lalinde yurdun bildiğini kadariyle bazı taklitçi oyunlarını düşündürtüyormuştu: **Tavşun oyunu, Keklik oyunu...** Menemen'de sivrinenek çalgılarını ürkütme için beyazlara bürünmüş kimselerin davullar çala çala sokaklarda dolamak âdetine dair Evliya Çelebi'nin anlattıklarını hatırlayarak bu hareketin bir «oyun» a inkılâp etmiş halde orada hâlâ yaşayıp yaşamadığını soruşturmaya merakım düşmüştüm... Ve nihayet bazı yurt köşelerindeki folklor gezilerinde taklitçi oyunları ısrar ve maksatla soruşturmam aynı okumalar sayesinde mümkün olmuştu. Delikanlılık yazılarımda onların izleri vardır.

Konu hâlâ da bâkirdir.

Hayvanları taklit edici oyunların menşecilerinden totemcilik çağına bağlanabilir mi? Bazıları yakın zamanlarda hakikaten «şaka» olsun diye mi tertip ve tamim olunmuşlardır? Bu gibi cihetlerin halli biraz da sosyologlara düşer. Bizim ileri sürdüğümüz faraziyeler insan otaku cıkabilir; çünkü hem lâyahtı olan insanoğlu leğildir, hem de ilim «musiki tarihinin atefâmının menşecilerinde» bir takım şahsi nazariyeler öne sürmek durumundan daha esaslı imkânlarla maalesef henüz sahip olamamıştır. Nice kabadayı faraziyeler her gün gözlerimizin önünde devriliş gitmektedir. Fakat, bu sâhnelarda evvelece de izah ettiğim gibi, devrilenler yanında ayakta kalabilenler de ilme çok şeyler kazandırıyor: musiki folklorunun tarihe ne gibi ufuklar açabildiğini anlamak için su teke kitabın sayfalarını biraz karıştırmak bile yeterli.

A. Schaeffner, Arigine des Instruments de musique. Introduction ethnologique à l'histoire de la musique instrumentale (Paris 1936).

Hamsi (İspanyolca adı: anchoa) babkların Karadeniz oyunlarındaki kısmi taklit unsurluğu faraziyesi herhalde devrilmemiş gibi görünmektedir (N. Dufourcq, La musique des origines à nos jours, Paris 1946, s. 437); çünkü emsâle dayanmaktadır.

Mahmut R. GAZİMİHÂL.

Bir rica. — Her yer için genç bir bilgi kolu olan «musiki folkloru» sahasında eski bazı tah-

Meydan Şairlerinden Birkaçı

Yazan: M. Halit BAYRI

İstanbulun semal kahvelerinde çalan ve okuyan meydan şairlerinin hepsini tesbit etmeğe imkân yoktur. Biz bunlarıdır yalnız birkaçı hakkında derleyebildiğimiz malûmatı sunuyoruz. Bilindiği gibi çalgılı kahveler İkinci Abdülhamid'in saltanat yıllarında en parlak devirlerini yaşamışlar, İkinci Meşrutiyet ilân edildikten sonra (1908) yavaş yavaş tavsiyarak nihayet birinci dünya savaşının ilk senesinde (1914) tamamen ortadan kalkmışlardır. Bugün İstanbul'da çalgılı kahve yoktur, yarım da olması ihtimali hatıra gelemez.

Çalgılı kahvelerin bülbülleri demek olan meydan şairlerinden biri Zil İzzettir. Zil İzzet, 1910 senesi civarında vefat etmiştir. Kendisi Beşiktaşta Saman iskelesindeki çalgılı kahveyi idare eder, istibdad devrinin meşhur si. malarından Beşiktaş muhafızı Hasan Paşanın himayesinde çalışırdı. Zil İzzet'in sesi çok güzel olduğu gibi mani düzenlemekte de meharetli vardı. Öyle ki, Ramazan ayının birinci gecesinden otuzuncu gecesine kadar bir okuduğu maniyi bir daha okumadığı ağızdan ağza dolardı. Kahvesinde meydan şairleri arasında anlaşmazlık çıktığı takdirde tartışmanın uzamasına meydan bırakmadan işi lallülikle halleder, bu suretle kahvesinin itibarını artırirdi. Zil İzzet, Zeytinburnu Askeri San'at Okulundan mezun değerli bir tornacı olduğu halde mesteğinde çalışmaz, gece gündüz rü-

minler ve metot maddeleri zamanla değişmekle bulunduğuna için yıllarca evvel çıkmış bazı yazıların benden sorulmadan mükerreren neşredilmemesini — süttefihümü mucib, yersiz tenkidlerin tekrerrür etmemesi için — teveccüh gösteren dostlarımdan rica ederim.

M. R. G.

ki içerdi. Bu yüzden vereme tutulmuş olan şairin birkaç manisini aşağıda gösteriyoruz:

Ne kese,

Terziye bir kumaş geldi, düşünür ki ne kese, ölçtü, biçti, baktı ki, ne ceb olur, ne kse.

Keseyi dik,

Dedim bizim terziye şu bizim keseyi dik, dedi çoktan biterdi biz onu kese idik.

Bir bahar mesiminde Zil İzzet arkadaşlarıyla birlikte içkili bir kır eğlencesi tertip etmişler. Kırdan gezerlerken bir bahçede aş yapan bir bahçıvana rastlamışlar. Arkadaşları Zil İzzet'ten bu bahçıvan için bir mani söylemesini istemişler. O da bu arzuyu hoşnutsuzlukla karşılayarak şu maniyi söylemiş:

Kardeşler,

Bak şu cahil bahçıvana genç ağaca kart aşlar, Neyleyelim bahçıvanı eğlenelim kardeşler.

Zil İzzet kadar tanınmış meydan şairlerinden biri de Acem İsmaildir. Acem İsmail, aynı zamanda birinci sınıf tulumbacılardan. Aksarayda tütcüculük eden Acem Seyidin oğlu olan Acem İsmail, babasının tek çocuğu olduğu için hiç bir iş yapmaz, tulumba tällimlerinde ve eğlence yerlerinde vakit geçirirdi, okuması, yazması olduğu gibi musikiye de vakti. Ramazan gecelerinde bir sürü tulumbacının arasında İstanbulun meşhur çalgılı kahvelerinde dolaşır, ileri gelen meydan şairlerini susturduğu olurdu. Kendisinin noksan bir koşmasıyla birkaç manisini alıyoruz:

Benim figanımı işiden bülbül,

Gülşeni terk edip sabraya kaçar. Boynumu büktüğüm görünce sümbül, Başımı kaldırıp balaya kaçar.

Ahımdan âcizdir bağı yanıklar, Meâl olur halimi gören ayıklar, Zerrece zarımı duyan balıklar, Gözükmez insana deryaya kaçar.

ARAŞTIRMALARI

Esef olunur ki, bu koşmanın son dörtlüğü nü bilene rastlanamamıştır.

Kav alın,

İşte geldi bezirgân, kâğıt, kibrit, kav alın, Şimdengerü bo yavrum ötmöz burda kavalın.

Senedin,

Bu mal benim diyorsun, göster bana senedin, El malına güvenme, çalış kendin, sen edin.

Saçmalama,

Halif çamur dayanmaz şu benim saç malama Sözlünü doğru söyle karşımda saçmalama.

Ana davar,

Dost gelse çiftliğime, veririm ana davar, Bende cınas pek çoktur sana da, ana da var.

Bülbül demi,

Görünce goncal yeşi çekmez mi bülbül demi Kimse bilmez kabahat gülde mi, bülbülde mi?

Meydan şairlerinden meslek ve meşreb itibarile çalgılı kahvelere pek gitmeyen, fakat kalemi çok kuvvetli olan bir de Safvet Baba vardır. Safvet Baba, dört beş sene önceye kadar hayatta idi. Güzel konuşan, bu cihetle her mecliste aranan Safvet Babanın çalgılı kahvelerde okunan koşma, destan ve divanlarından başka hicviyeleri de bulunduğu iddia edilmektedir. Safvet Baba İstanbul'da Balat civarında Kesnekaya mahallesinde doğup büyümüş, ezacı mektebinden mezun olmuştur. Fransızca, Arabca, ve Farsça bilen bu zat mütevazî ve kalender bir şairdi. Kendisi çalgılı kahvelerde okumaz, düzenlediği eserleri güzel sesli okuyanlara hediye eder, eserinin herhangi bir çalgılı kahvede okunmasından büyük bir zevk alırdı. Safvet Babanın birkaç divanını nakle ediyoruz:

Kalbi vıranım gibi kimse perişan olmasın, Halime rahm etmiyenler ehli iman olmasın. Fırkati aşkına eyvah çektiğim mihnet yeter Her zaman bu âşıkı biçare süzan olmasın. Merhamet kul ey perî gel başka kurban isteme Hançeri mihnet ile gönlümde al kan olmasın. Göz yaşımından bahri umman hasıl olmuştur bu şeb Safveta biçare artık böyle gıryan olmasın.

Ey kader lütfunla zengin ehli videdan var mıdır Nimetinle müstefit bir âdil insan var mıdır Mürtekblerden mürrekkebdır bugün efradın hep Meclisinde müstakim allâme irfan var mıdır Cahilli nadânı ihya eylyyorsun mâl ile Şöyle nakdile defteri dâhada handan var mıdır Gadr eden zalimleri hükümle kıldın

muhteşem Böyle bünhar zalimine başka ihsan var mıdır Küstüm artık bu zamanın hükümüne, takdrine Safveta bilmem cihanda hakku mizan var mıdır?

Yanımda subhdem dilber bulunsun cıllvekâr olsun olsun Yanağı gül gibi açsın dudağı kırmızı gonca Gözü ahû gibi süzgün velâkin işvebaz olsun Yatırsın sinei billüre çeksin kalbi vıranım Bu yolda bir vısal bahşeyleyen dilber de varolsun

Bu aşk-u şevk ile geçsin zamanım dilrûbalarla Beyaz esmer güzellerden seçilmiş şivekâr olsun Kebab minber, şarab ile olunsun sofralar tezyin Bu âyin üzere Safvet zevk edip de badehar olsun.

M. Halit BAYRI

A Y I N O L A Y L A R I

Değerli Kompozitör Adnan Saygun Amerikada

Geçen ay, Birleşik Amerika Dışişleri Bakanlığının misafiri olarak Amerika'ya giden ve Milletlerarası Folklor Konseyi ile Indiana Üniversitesi Folklor Konferansında Türkiye'yi temsil edecek olan kompozitör Adnan Saygun Birleşik Amerika Kongresi kütüphanesi müzik kısmını ziyaret etmiş ve kendi eseri olan Yunus Emre Oratoryosunun plâğını dinlemiştir. Adnan Saygun Massavhusetts'de yapılacak senelik müzik festivaline de iştirak edecektir.

Kompozitör, Amerikada fevkalâde büyük bir alâka ile karşılanmıştır.

BİR YILLIK ÇALIŞMASINI MUVAFFAKİYETLE DOLDURAN

★ TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI ★

Yeni yıl çalışmalarına daha büyük bir faaliyetle hazırlanmaktadır. Bu arada:

1 — Türk folklor ve etnografyasına hizmeti geçen bütün değerleri, birer fotoğrafları ve hal tercümeleri ile tanıtacağız.

2 — Her nushamızda ayın folklor olaylarına yer verecek ve bunları teşvik edeceğiz.

3 — Memleketimizde metotlu bir şekilde ilk defa vermiye başladığımız ve Ali Rıza Yalgın arkadaşımızın yılmak bilmez araştırmalarının bir neticesi olan Folklor ve Etnografyanın bütün şubelerine ait 15 maddi ve 15 manevi konuyu içine alan 30 parçalık yazı serisini vermiye devam edeceğiz.

4 — Oniki sayılık ciltlerimizin çok ince olacağını düşündüğümüzden, 1 ilâ 24 cü sayılarımızın bir cilt teşkil etmesini kararlaştırmış bulunuyoruz.

5 — Bu arada 13 üncü sayıdan 24 üncü sayıya kadar abone olan yeni okuyucularımıza 1 ilâ 12 sayılık 1 nci yıl abonemiz 3 lira yerine 2 liradan yapılacaktır. Bu suretle 1 ilâ 24 sayılık Türk Folklor Araştırmalarına 5 liraya abone olunabilecektir.

BÜTÜN BUNLARA İLÂVE OLARAK

★ TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI ★

Memleketimizin en tanınmış folklorist ve etnologlarla, hiç tanınmamış fakat değerli genç idealist ve araştırmacıları sayfaları arasında toplayacaktır. Dergimiz bu suretle, âdeta bir «Folklor ve Etnografya Enstitüsü» teşkil etmekte veya onun temellerini atmaktadır.

Dergimizin bu gayeleri de tahakkuk ettirebilmesi için okuyucularımızın ve abonelerimizin artması lâzımdır. Biz, söz verdik, yolumuzdan dönmeyeceğiz. Bizim gibi düşünenler de dergimize abone kaydolur ve kaydederlerse, yolumuza ışık tutacaklardır.

1 ilâ 12 veya 13 ilâ 24 nüshalık senelik abonelerimiz 3 liradır.

1 ilâ 24 sayılık cilt abonemiz 5 liradır.

Maddi Konular :

ULUDAĞ

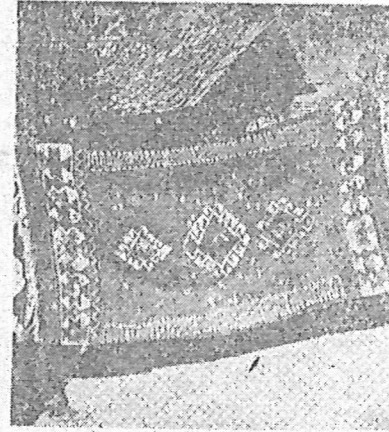
Türkmen Etnografyası

7) SAN'AT ve ZENEAT

Tazar: Ali Rıza YALGIN

VII — SAN'AT ve ZENAAT

Uludağda san'at ve zenaat, (bütün dağlarda yaşayanlarda olduğu gibi) devde kulak kabilindedir, ancak Uludağ Türkmen kadınları arasında ananevi bazı çalışmalar devam etmektedir. Bu kadınlar Toroslardaki kadınlar gibi yapığı tarar, kıl bükür, kilim dokur, çul ve keçe onarır ve hiç boş durmaz. Erkekler arasında san'at ve zenaat (*) yok denecek bir haldedir.

Ceki köy dokuması bir kilim yastık (Camide)

Ben bu yazımla kadınları dokudukları kilim ve çul tezgâhlarının her yerde olduğu gibi Istarlarda dokunması baki.

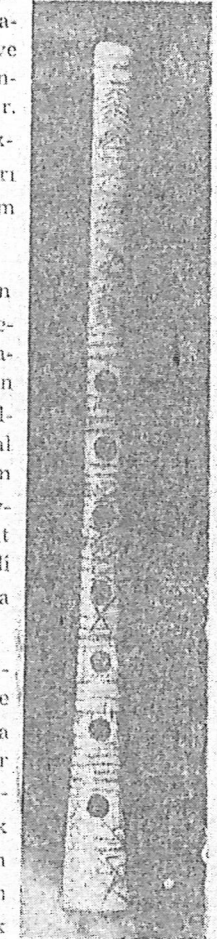
(*) Zenaat: Ziyetli işler, süslü çalışmalar; artık Uludağ'da kalmamıştır.

kimından mütalâa ediyorum. Buna dair birçok bilgi ve yazılarımız arasında fark yoktur. (Cenupta Türkmen Oymakları Kısım II - Kısım V).

Kakmacılığın mebdeni teşkil eden çoban çakılalarıyla süslenen değnekler, kaval- lar bilhassa kartal kanadına işlenen işler yine Türk Oymaklarının zenaat zevklerinin ebedi ve irsi olduğuna delildir.

Bu yazımla Uludağ zenaat ve san'atları hakkında bundan fazla bir şey yazmağa lüzum yoktur. Örnek olarak bir çoban tarafından yapılan kaval ile bir yastık

yüzü için dokunan kilim resmini veriyoruz.

Bir çobanın çakısı ile istediği dilli düdüğü (Ceki köy M. Durur)

Sarıkamışlı Âşık Cânânî

Yazan: M. Gökâlîp ALADAĞ

Sarıkamış saz şairlerinin en geni olan Cânânî (Ahmet Çelik) 1333 (1917) yılında Selim bucağının Zıpkor köyünde doğmuştur. Evli olan âşığın bir kız, bir oğlan çocuğu vardır.

İlk şiiri (Yurd) gazetesinde, ikinci şiiri de bu derginin beşinci sayısında (Doğu Anadolu'dan derlenmiş birkaç âğüt örneği) altındaki yazıda çıkmıştır.

Cânânî'ye: (Ne iş yaparsın?) dediğim zaman o: 'Yazın trıpan elinde tarlada ekin biçer; harman döğürün. Kış gelince civar köylere gider kahvelerde saz çalar, hikâye, türkü söylerim...' demişti. Saz üstadı, âşık Cevlânî'dir.

Şiirlerinde de görüleceği üzere samimi bir üslûbu vardır. En çok sevdiği saz şairleri Erzurumlu Emrah ve Narmanlı Sümmânî'dir. Ayrıca büyük halk şairimiz Yunus Emre'nin hayranıdır. Yunus Emre'nin:

Kapısı yok baçası yok
Ders atacak hocası yok
Gündüzü yok gecesi yok
Ya ben kime yalvarayım. (1)

nasralarını ihtiva eden ilâhisine nazire olarak söylediği şu ilâhî gerek ruh, gerek söyleyiş bakımından ona pek yakındır.

Ey Habîbim sen var iken
Ya ben kime yalvarayım?
Sen bir gani serdar iken
Ya ben kime yalvarayım?

Başta beyin kaynıyanda
Eldê yalın oynıyanda
Senden imdad olarıyanda
Ya ben kime yalvarayım?

"Makherinden kalk" diyende
"Al defteri bak" diyende
"Yerden göğe çık" diyende
Ya ben kime yalvarayım?

Örucum, mirhacım, Hac'im
Sensin başımdaki tacım
Senden başka yok ilâcim
Ya ben kime yalvarayım?

Canânî, Sultan'ım, Han'ım
Yaş yerine akar kanım

(1) Abdülbâkî Gölpınarlı, Yunus Emre Divanı, cilt: 2-3, sayfa: 177.

Allımsın cömerd efendim
Ya ben kime yalvarayım?

(Canânî, bir gün köyünün çeşmesi başında güzel bir Acem kızı görür, sonra evine gidince sazını alır ve şu güzellemeyi söyler; tabii ki o zaman daha bekârdır):

Silkiniş de Şamovaya çıkarsın
Eğlen Şamovada kal, Acem kızı.
Gerdan domur domur, rengin kırmızı
Seherde açılmış gül Acem kızı.

Canım kurban olsun kıymet bilene
Belin ince boyun benzer fidana
Ateşine yandı Tarsus, Adana
Getirdin başıma hâl Acem kızı

Silkiniş de Şamovaya çıkarsın
Miskü amber gül yanağa takarsın
Başallından oğrun oğrun bakarsın
Can ahr sendeki tel Acem kızı.

Amerika kurban kara kaşma
İngiliz, Fransız düşmüş peşine
Avrupa, Belçika girsin düşünle
Almanı değersin al Acem kızı.

Yavru şahin gibi ben de döneyim
Yeşil de kıratıma bineyim
Berdül aynasından gökçek yanağın
Dudağından akar bal, Acem kızı.

Canânî âşık da der ki naz olur
Yavaş salın sonun belki hız olur
Mısır haznesini versem az olur
Benim de kıymetim bil Acem kızı.

(Ahmet Çelik, bir gün köyünün hain a-damları yüzünden hapse düşer... Masumdur. Aşağıdaki koşmayı bir kâğıda arzuhal olarak yazıp komutanı Hacı Ali Beye verir.)
Bir yiğit dünyada keleş gezende
Onu çok karalar bühtan ederler.
Ayırlırlar yâreninden eşinden
Ahr gurbet ele mihman ederler.

Çıkam şah yanına inem hanlara
Bu hususta varam çok divanlara
Benim bu işime keş vuranlara
Yarın mahşer günü lânet ederler.

Ben bir geda idim rahmi âlemde
Alınma çalındı Rabb'i kalemede
Mahpushanelerde böyle ölede
Çok düşmanlar duyar bayram ederler.

Kâtip Türküsü

Yazan: Fikret MEMİŞOĞLU

Olay:

Her türkü, bir hieran destanıdır. Muhakkak samimi bir sızı kalacak ki, gönüller dile gelsin. İşte Kâtibin vuruşu da, onu sevenlerin, tanıyanların kalbinde unmaz bir yara açtı. Çünkü Kâtip; gençli, güzeldi, yigitti. Fakat bu genç yaşda, yürekler acısı olarak dünyadan el çekti. Sonra, onun ölümü betbahtça olmuştu. Ona acıyanları, bu hal daha çok acındırıp içlendirirdi.

Kâtip, Elâzizin Anbar mahallesinde oturan (Piranlı) ailesinin büyük oğludur. Adı Mehmetti, kendisinden küçük Nuri ve Reşad adında iki kardeşi daha var. Bir de onu annesinden bile fazla seven bir kız kardeşi vardı ki Kâtip en çok onun kalbinde yaşamıştır. Babaları çoktan beri kendilerinden ve memleketten uzakta, ta Amerikada bir fabrikada usta başıydı. Fakat oğullarını ve eşini unutmuş, onları her vakit mektupla arayıp soruyor, bazan da para gönderiyordu.

Babanın yetim gibi küçük bırakıp gittiği oğlu Mehmet, şimdi büyümüş, okumuş hattâ mektupçuluk kaleminde kâtip bile olmuştu. Memurluğunu bilmekle beraber güllüp eğlenmeyi de ihmal etmez. Çünkü genç bir delikanlıydı; bu yaşlarda herkes gibi eğlenip safa sürmek onun da hakkı. Yalnız eğlenmek herkesin kârı, müşkül olan, gönül vererek azap çekmek suretiyle eğlenmesini bilmekte... Fakat belli olmaz. Herseyden titiz olan gönül, pej-

Cânânî damarda kurudu kanım
Daha sağlığında gelmez gümanım
Üç değil, beş değil davaım benim
İşim sana düşüp gör Hac(î) Ali Bey.

M. Gökâlîp ALADAĞ

Deyiş ve kelimeler:

Eğlen: Dur, gitme — Oğrun oğrun: Ara sıra, bazı bazı — Berdül aynası: gerçek aynası — Gökçek: çok güzel — Ahr: nihayet, en sonu — Keş vurmak: balta vurmak, işini bozmak — Mahpushane: hapishane — Düşüp: düştü demektir.

mürde olan güllerde de letafet arar. Sevenin gözü görmez, görse de hayalindeki görür derler, doğrudur. İşte Kâtip de böyle, birçoklarının sevişip kokladığı bir ermeni kızına gönül kaptırmıştı. (Sara) ile sık sık konuşup görüşmek, sevişip sarışmak, onun için en büyük bahtiyarlıktı. Hançer kaşlı siyah parlak yüzü sevilen bu ermeni güzeli yaman bir yosmaydı. Yosmaların da en fettanı en hünerlisiydi. Fakat ne de olsa bir yosmaydı. Gönül vermeyenler böyle düşünüyor, Kâtibi de kunyorlardı. Çünkü, yalnız Kâtibi dost bilse ne iyi... Başkalarına da yüz gösteriyor.

Kâtip de bu hali, bilmiyor değil! Biliyor amma, ne yapısın, bir defa dost bilmiş, gönül vermişti. Sarayla yüzyüze gelince, kendisine gülen karanlık gözlerde, apaydın bir okşayış seziliyor. Sevilen yosma olsun, ne çıkar? Onun da kalbi yok mu? Belki de Kâtip, sevdiği nisbette sevilirdi. Zira, gönülden gönüle yol vardır...

Birlikte geçen saatler Kâtibe, gönül tahtına kurulan bir sultan gururu verdi. Bu tahtın kendisinden esirgendiğine, şüphe etmeyi haksızlık sayıyor. Sevilmezene bu kadar güler yüz, bu kadar tatlı söz neye lâzım? Beraber içip eğlenirken, konuşup gülerken yalnız kendi iştiyaklarıyla birbirlerine yaklaşıyor, birbirinden uzak düşüyorlardı. Evet bu muhakkaktır, yosmaların da bir kalbi, bir vefası bir sadakati vardır; onlar da nazlaamasını öğrenmesini bilirler.

Kâtip babasından gelen mektubu okuyunca çok sevindi. Gönderilen toplu parayı bankadan alınca, neş'esinin bir eğlence ile devamını ve artmasını diledi. Babasından gelen paranın, büyük kısmını annesine verdi, bir miktarını da (Top top) da kendisini gözleyen dostuyla geçireceği şen saatlere ayırdı. Annesi, oğlunun eğlenmesine razıdır amma, her yerde ve herkesle düşüp kalkmasına rıza gösteremez. Anne kalbi değil mi, baba yigitletin dahi peşini bırakmıyarak onlara korucu olmak ister. Annesinin: etme oğlum, gitme yavrum! diye yalvarışına, yolunu keşişine, karşısına dikilişine kâ-

tip aldırmadı. Hatta hayırsız evlât, annesini biraz da azarlamıştı. Ana oğlu arasındaki, çekişmeyi duyan bilmiş komşular, böyle anlatıyorlar.

Kâtip dostunun evinde sabahlamak, ve şen bir gece geçirmek için enişesi (Arap Mehmede de haber verdi, onun da beraberce (Top top)a gelmesini istiyordu. Fakat enişesi, (akşamın hayrı sabahın şerrinden, kötüdür. Gel vazgeç. Gitmiyelim, başka gün gideriz, hem annenin de kalbini kırın, iyi eğlenemeyeceğiz.) diyerek bir türlü yoldaşığa yanaşmadı. Halk kâtipin enişesini, kardeşi sanarak ona (Arap kardeş) demektedir. Halkın diliyle Arap kardeş bahaneler bularak kayın biraderini yalnız yol-jadı. Madem kendisi gitmiyör, keşke kâtipi de bırakmasaydı. Yahut onu yalnız bırakmasa, o, onunla birlikle gitseydi. Bunların hiçbiri olmadı. Hem de kâtipin bütün ısrarlarına, tekrarlarına rağmen...

Kâtip, yoldaşsız olarak güneş batmak üzereyken Mezre'den çıktı. (Top top)a kavuşmak için, Harput'a doğru yol aldı. Yollarda bugün nedense bir ıssızlık var. Yürüdükü yolda bir-iki atından gayri yolcu yok. İçinde dosta gidişin verdiği heyecanla yanyana, el ele kısıp ve kıvrılıp ayrılışın bıraktığı bir üzüntü, bir helecan var! Bazan ufak bir hatır kırış, insanın içinde büyük bir kırılış uyandırır. Kâtip de annesini kurmuş, ve içinden kırılmıştı. Hele enişesinin de kendisini yalnız bırakması bütün kâtipi kaygılandırıyor.

Ancak sevgilisini gömek sevinçli, onun tek tesellisi şimdi. El ayak çekildiği bir sırada, alaca karanlıklar içinde hedyeleriyle birlikte Harput'un dolambaçlı kenar yollarından geçerek (Top top)a geldi. Her zamanki gibi güler yüzle karşılandı. Sara bir ermeni kızdır ama seymesini de sevilmesini de bilir.

Birlikte yukarıya çıktılar, hoş beşten sonra oturup içmeğe; eğlenmeğe koyuldular. Artık Harput yokusunca Kâtipi saran kaygı, karanlıklara karşın bir ışık gibi sönüp silindi. Bazı kaygular, ışık gibidir, insana hakikati gösterebilirler.

Çabp söylüyor, gülüp eğleniyorlar, muhabbetler, türküler ve şakalamalar arasında zaman başı boş bir su gibi akıp gidiyordu. Kâtip, kırışma ve kırılışına rağmen, sevdiğinin dizinde en sevinçli dakikalar yaşadığından emindi. Eğlendiği yer, Top top amma ondan da emin...

Nekadar tekin olsa, yosma evi, yine tekin değildir. Fakat seven tekin olmayan o bucağı, vefa surlarıyla çevrili bir ask ocağı, bir gönül kalesi bilir. Bunun için de işkillenmeği vefasızlık sayar. Kâtip de sevdiğinin dizini, kendisi için sağlam bir sığınak saydı. Dış kapı, kapalı; eve başka taraftan girilecek yer de yok. Sonra, bütün kapılar ardına kadar açık olsa da ne var?!

Gönülden yâr sevenin Gözünde korku olmaz.

Sözü hakikat değil mi? Kâtipin kimden korkusu var? Belindeki tabancası, emniyetini büsbütün çelikleştiriyor. Dakikaların değil saatlerin bile geçtiği belli değil. O kadar belli değil ki, dış kapıyı zorlayıp giren dört kişinin baskınını dahi sevinçler, duymadılar. Yosna evinin misafiri tızladır. Her kam kaynayan biraz da içip neşelendikten sonra kendi evine girer gibi, yosma evine kapıyı çalmadan girer. Fakat sevilenin dostu, onu sevenin düşmanı varsa girenler kapı kırarak, duvar delerek girerler. Ve bu giriş muhakkak ki iyi niyetle değildir.

Kâtip, dostuyla başbaşa, dudak dudaga sevişirken, oda kapısından dört, gözü kanlı, ansızın içeriye saldırdılar. Ve sevinçlerin üzerine sardırarak için atıldılar. Kâtip tabancasına el attı. Belki boşa ateş etti, belki de ateş etmeğe vakit bulamadı. Girenlerin gözünde dostun düşmana bağışlanması kiminden doğan bir hatı parıltı vardı. Bu, dostun düşmana bağışlanması. Kâtip için de en büyük namertlik değil mi? Dost bilinen, fahişe olsa bile... Kâtip tek başına, girenlerin üzerine atıldı.

Bir dakika evvel, bir saadet kuaçığı sandan bu oda, şimdi bir felâket ocağı, bir kıyamet bucağı oldu. Kanlı bir boğuşmadan sonra, dört kişi el birliği ederek, zavallı Kâtipi yere yıktılar. Bir kişiye karşı, dört kişiye göğüs germe! Yenise dahi, Kâtipi kınayan olur mu? Hem de habersizce ve namertçe bir saldırış üzerine! Fakat yere düşen Kâtip, tekrar doğruldu, tekrar savaşıma koyuldu. Kendileriyle başa çıkmağa azmeden Kâtipi yenmek için, saldırganlar, bıçak ve tabancalarından yardım dilediler. Kimi bıçağını çekti, kimisi de tabancasına el attı.

(Sonu var)

Fikret MEMİŞOĞLU

İnevi Tüzbilimi :

Mâniler

— 2 —

Derleyen: İMAMOĞLU İsmet

28
Şu giden ben olaydım
Atma nal olaydım
Aktı işlik giymiş
Düğmesi ben olaydım

29
Çayır ince biçemem
Su bulanık içemem
Bana yârden geç derler
Yâr tatlıdır geçemem

30
Kavak gazalı yârim
Dünya güzeli yârim
El duydu âlem duydu
Böyle gezelim yârim

31
Pencereden bakan yâr
İğil iğil akan yâr
Perçemine yağ sürmüş
Sabaha cak kokan yâr

32
Alma attım nar geldi
Dar sokaktan yâr geldi
Bir öptüm bir ısurdım
Al yanaktan kan geldi

33
Elindeki maşala
Yârim olun inşailla(h)
Ayman gun kavuşmuş
Kavuşuruz inşailla(h)

34
Çay aşağı çağlarız
Çayda balık avlarız
Meramım balık değil
Yâr göynümüüz eğleriz

35
Elindeki yağlama
Ağlama yâr ağlama
Ben buralı değilim
Bana meyil bağlama

36
İnce elek unuyum
Ben de Allah kuluyum
Vercekler kölüye
Ağla kurban oluyum

37
Şu dağarın uzunu
Kıramadım buzunu
Deyyus köpeğin kızı
Alamadım sözünü

38
Dam başında yakacak
Yarım papur kakacak
Oğlanlar asker olmuş
Kızlar kime bakacak

39
Camı cama çatarlar
Camdan kurşun atarlar
Gemeceğin kızları
Bize çalım satarlar

40
Oğlanın oğlanlığı
Kadife yorganlığı
Kız koymuş gelin sever
Ah, onun hayvanlığı

41
Tepe başı beklerim
Vay benim emeklerim
İller yârim dedikçe
Sızılar kemiklerim.

42
Ala vurdum billeme
Çerkez vurdı kelleme
Her yanım senin olsun
Uçkur bağım elleme

43
Hay huluma huluma
Su koydular tuluma
Söylersen de lâf söyle
Köpek gibi uluma

44
Kar yağar üğüm üğüm
Elinde yıldız güğüm
Yitirdim de ararım
Nazlı canım sevdiğüm

45
Hava bugün pusarık
Başta durmuyor sarık
Eğil bir yol öpeyim
Belki yolda susarık

46
Hayda dediğin olsun
E.İnde gülün olsun
Vercekler kölüye
Varım onların olsun

47
Kar yağar erir m'ola
Gidenler gelir m'ola
Yârimden mektup aldım
Sağ olur gelir m'ola

48
Gel gülmün ayrılalım
Ya nasıl ayrılalım
İkimiz bir tavada
Yağınan kavrulalım

49
Taze kahve pişti mi
Soğudu yâr içti mi
Sormak ayıp olmasın
Yâr buradan geçti mi

50
Atları koşacağım
Dizgini asacağım
Yaylanızda kız varmış
Birinl alacağım

51
Ahırları (tanalı)
Yârim iki analı
Ağzında kiraz daktım
Tabakası aynalı

52
Ağumuzu koşalım
Dağı taşı aşalım
Şen yağmur ol, hen bulut
Yağarken kavuşalım

53
Şu gelen kâmin kızı
Elinde yıldız güğüm
Yanağında beni var
Sandım şafak yıldızı

54
Köprüünün altı yıldız
Nerden gelin hay baldız
Sen git te bacın gelsin
Yatamıyom yalnız

Kütahya Dügünlerinde Düz Oyun

Yazan: Sadık UZUNOĞLU

Yalnız Kütahyaya mahsus olan oyunlar çoktur. Diyebiliriz ki, Anadolunun folklor bakımından (diğer tarihi mevzularda olduğu gibi) en zengin bölgelerinden biri de Kütahya'dır (1). Pek çeşitli ve orijinal oyunları burada seyretmek mümkündür. Meselâ; Geralı, Köroğlu, Sinanoğlu, Ahmet Bey oyunları, bize bu mesele hakkında güzel fikirler verebilir.

Kütahya düğünleri eski umumî geleneğe göre perşembe günü başlar. Çeğizaltı daha evvel olabildiği gibi, kız ve oğlan evinin kına gecesi bu arada olabilir (2). Düğünlerin bitiş günü pazartesidir. Düğün, oyunlarla birlikte, kısmen Kütahya zevkinin işlediği bir üslup, kısmen de bölgenin ilk göçlerden kalma Asyalı bir kültür özelliğidir. Kütahya düğünlerinin — diğer Anadolu düğünleri gibi — kaynağı hangi devirden geliyor? bilmiyoruz. Belki haldaki dekoru, türlü istihalelerin bir toplamıdır. Düğün dönme hamamı denen ve âyine benzeyen bir nevi törenle başlar (3). Son asır içinde iki dönme hamamı cereyan ettiği halde yakın köylerde görenek eskisi gibi, bütün haşmetle yaşıyor: Hamamın şadırvanı etrafında çengiller çalıyorlar. Gelinlik kız, yengeleri ve oğlan evinin mensupları, davetliler halka olup dönmeğe başlıyorlar ve dönerken de şu türküyü çaptırıyorlar: Yasemen dalını yâr, neden eğnell? Sunam avrupalı (4), ucu burmalı, Alıp nazlı yârı koyna koymalı, Kunalıdır ön parmağı, konalı.

Uzandım, uzandım, dala uzandım;
Boyun görmeden avrupa özendim
Eminem de benim, gerdanı benim!
Üç güzele birden gönül düşürdüm,
Üçü birbirinden seçilmez canım;
Biri gayet ırfan, ondan geçilmez,
Oynayışın bir hoş,
Yâr, gelişin serhoş, aman aman!
Eminem benim, gerdam benim!

Hey ağalar, ben bir yavru yltürdüm;
Yâren ilen, yoldaş ilen, eş ilen.
Ne yaman kaldım (ben) garip baş ilen;
İki gözlerim de yolları kaldı.
Ne yaman yorulmaz dillerde kaldı,
Kaldı, a yârim, kaldı;
Eminem, benimsin, gerdanı benim!

Üntedim o yârı, ardından erdim;
Kırıldı kuşağım, elimde kaldı;
Ne yaman, yorulmaz, dillerde kaldı;
Kaldı ay efendim, kaldı! (5).

Oğlan ve kız evinin davetlileri gece kız evine giderler; orada geç vakte kadar oyunlar oynanır. Kız yengeleri, yukarıda metni yazılı türküyü söylerler, ve iki ellerini birer birer göğüslerine temas ettirip yanlarına atarak üç defa ağır ağır ve insana huzur vererek dönerler.

Dönme hamamında, ve gece çeyiz - çeniz - altısında, hattâ gelin götürme töreninde oynanan işte bu nefis raks Düz Oyun'dur. Düz oyunun figürlerini, ağır elbiseler içinde dönen kız ve oğlan yengelerinin şifriyetini görmeden ve füsün dolu o duygulu musikisini dinlemeden manzarasını güzelliğini tasarlamak mümkün değildir. Yarının muhteşem opera konularında bu oyunun yer alması ve derin samimiyetinden faydalanılması temenni olunur. Öyle bir oyun ki, bir genç kızın veya bir gelinin evliliği ne kadar mukadder bir kaynağın saydığı, onu âdeta emzirip üretmenin bir timsali addettiğini sinelerden etrafa buseler gibi ibzal edilen bütün o nazlı ve süzgülü hareketlerle cantandırır.

(1) Her bölge kendî folklorunun üstünlüğünden samimi bir heyecanla söz açabilir; fakat Bursanın yeşilliği Haymanada görülmeyiş gibi, her bölgenin türlü sosyal sebeplerle ata armağanlarına aynı kuvvette sadık kalamayacağı aşkıdır.

(2) Bakınız; H. Zübeyr Koşay, Türkiye Türk düğünleri üzerine mukayeseli malzeme, Ankara 1944, s. 74.

(3) H. Kadri Erdem, Kütahya Düğünleri, Kütahya 1948, s. 53.

(4) Avrupa. Bir asır önce moda olan bir saç şekli.

(5) Bu türkü Kütahya Düğünleri adlı kitapta halktan derlendiği gibi kaydedilmiştir. Prozodi ve estetik düşüncesi ile müzikolog, Mahmut Ragıp Gazimihâl çok güzel bir şekle sokmuştur. Böyle söylenirse daha güzel ve doğru olur zannediyorum. Zira diğer türkülerde bu hatalar mevcut değildir.

Şahitler Kayası

Yazan: Eflâton Cem GÜNEY

Şu dağın eteğinde bir köy, köyün de deli, dolu bir çobanı varmış. Çobanlığına diyecek yokmuş ama, bir var ki, huyunu, suyunu beğenmediklerinin ineğini, danasını güdmezmiş. Yamacına dikilip te ille diye ayak dirediler mi:

— Bre sakalı ağarastıca, ben beni bildim bileli bu dağların çobanıyım. Her yaylayı yayladım, her türlüşünü yaydım. Allah insanım huyuna göre, hayanına tüy veriyor... Sakhyacak yerim yok ya, ben senin işini, gidişini beğenmiyorum. Suyunu samanını senin elinden alan bu ineğin de tüyü sana çektiyse, vay halimize! Bir bayırda, bir çayırda tutabilirsen, tut! Şu benimkiler-Ot- dediğün yerde otuluyor. Yat- dediğim yerde yatıyor. İmdi senin yüzünden bu ağzısız, dilsizin huyunu, suyunu değiştire-

mem doğrusu! der, başından savarmış onları. Eh, gücenen gücensin, kırılan kırılın, mihrap, yerinde uursun da...

Yıllardan bir yıl, bu köye kıran girer, sürü koymaz kırar geçirir. Derileri tulum, kemikleri tarialara çit olur, köyün ağzını bıçak açmaz. Velâkin bu, deli çobanın yedip güttüğü kocabaşlardan birinin burnunu kanatmaz, bir tüyüne bile ziyan gelmez. Her akılı yeten bu dala bir kuş kondurur, kimi çobandan yana yontar, kimi de ota, çöpe verir bu karamet!

İlde iyiler çok ya, kötüler de yok değil. Bizim çoban dersin, akli tepesinden bir kârış yukarda olduğu için, bir köyün gözü, kendi sürüsünün içinde 'iken -Elemtere fig, kem gözleresi- demeyi akletmez. Eh bu böyle olur da, o kadar ineekten barine olsun göz doğmez mi? Gölsün abanın ineği buzağladıkdan üç gün son-

NE ŞANLIDIR ŞU ASKERLİK

Bu şiir, 1947 de Zaradan 13873 As. Pos. Osman Onbaşı imzası ile bir balk gazetesinin (Mehmetçik diyor ki) köşesi için gönderilmiştir.

Ben Türklüğün tahtındayım,

Yığıtlığın ahtındayım.

Beş düşmanın altındayım (1)

Ne şerefli bu, askerlik!

Canınan dininan tuttum vatani,

Yemen giymiyorum, giydim fotini,

Cana geliyor, cansız yatani,

Ne sultanlık bu askerlik!

Cansız adam cana gelir,

Dil bilmişyan dil öğrenir,

Yoldan çıkan yola gelir,

Ne dualı bu askerlik!

Doktorları kol veriyor

Cansızlara can veriyor,

Dünyalara şan veriyor,

Ne aslanlık bu askerlik!

Mermisi çoktur atmağa,

Kovuşu geniş yatmağa,

Borusu vardır ötmeye,

Ne yığıtlık bu askerlik!

İnşallah Türkler daralmaz,

Ocakları hiç karalmaz,

(1) Altındayım = karşındayım.

Hiç bir zavala uğramaz,

Ne yığıtlık bu askerlik!

Vurduğunu dörde biçer,

Türk subayı dağdan uçar,

Askerleri antları içer,

Ne şanlıdır bu askerlik!

Bütün yadlar çeker yası,

Dört velense, bir şifesi,

Masalarda tabak, tası,

Ne temizdir, bu askerlik!

Bellne bağlanmış bakır kayısı,

Eksik olmaz askerlerin mayışı,

Ateş etmek düşmana erin işi,

Ne bolluktur bu askerlik!

Çok şanlıdır yürümesi,

Gurbette safa sürmesi,

Komutanları sayması,

Ne kolaydır, bu askerlik!

Hey Osman, tanınmış, uludur soyum,

Böyle bir kütleye olur mu doyum,

İlce Şayşat ise, Pepe kby köyüm,

Ne şanlıdır, bu askerlik!

ra 'Çat' diye çatlar. Çoban, o akşam dağdan dönünce, köyün alt başından bu kara haberi alır, neye uğradığını bilmez:

— Koca inekler, gayri evlerinin yolunu da bilmiyecek değiller yal der, o günlük onları başboş bırakır, kendisi de seğırtir oraya gider. Görür ki ne görsün! Sarı inek serilmiş, ahırın ortasında küskütük yatıyor... Yavru buzağı da başucunda meleyip duruyor.. Gülsüm aba dersin, kanı illiği kurumuş, iki eli böğründe kalmış! Deli çoban utana sıkıla:

— Gül aba, Gülsüm aba! Bir kaza belâ savmışsın, bununla geçmiş olsun. Veren Allah yine verir, sakın meraklanayım deme, daha büyüğüne uğrarsın. Hani şu körpeyi düşünürsün, onu da bana bırak. Ben her sabah omuzuma vurup dağa götürürüm onu! Ne sanki, yumruk kadar karnı var! Sabah bir, akşam iki emerse, dişleri otu, çöpü kesecek olur der, dediğini de eder. Günlerce öksüz buzağıyı omuzunda götürür, omuzunda getirir, yola yokuşa yormaz. Eh, sütleri yerlere sağılan inekler yok değil, Yıldız ırmağı dersin akıp gidiyor, kendi elile onları indirir. Kendi avucu içinde suyunu içirir, dizinin dibinden, gözünün önünden ayırmaz. Derken haftasına varmaz fıstık gibi olur... Bir gün, dal öğle zamanı.. Çoban dalmış, başını, yaslandığı ağaca dayamış, şöyle bir şekerleme kestiriyormuş. Yavru buzağı ne yaparsa beğenirsiniz! Aklına nereden esmişse bir 'damlık edeyim!' der, der ya, her inek de ona 'analık' eder mi?

Ama yaşı ne, başı ne, nereden bilecek? Takılır bir ineğin ardına, tırmanır dağa doğru. Çoban uyanınca bunu görür, yerinden fırlar ama, o varınca kadar ne yapar, neylerse, huylandırır ineği. Bu insafsız inekte boynuzlarına takmasla dağdan aşağı yuvarlaması bir olur onu! Çoban yarı yerde yetişir, ölümü boyalamaktan kurtarır ama, bir ayağı kırılır.

Mintanını yırtıp, kırılan ayağını sarıp sarımlar ama, Gülsüm aba ne diyecek diye düşünür durur.

Ne diyecek o, gün görmüş, görmediği kalmamış bir hatuncuk! Üzülür ama, üzülmediğini belli etmez. Gelgelelim ağı kara oğlu hiç de anasına çekmemiş! Hani çoban şu huyunu suyunu beğenmedikleri yok mu? Onlar, bunu fırsat bilir, Gülsüm abanın oğlunu fitilleyip üstüne gönderirler. Bu ağı kara da, il dimes, ar dimes, ağzına geleni söyler çobana. 'Yok inek vurduydu, yok dağdan yuvarlandığı sen bu kavalt kaşlara çal, bu masalı başkalarına oku. Beni kandıramazsın. Mutlak deliliğin tutmuş bir taş atıp sen kırmışsındır. Çoban değilse kim gördü, hani şahidin?' diye bar bar bağırır, kahve döğücünün 'hink!' deycileri de 'Hani şahitlerin?' diye tutturmazlar mı? Deli çobanın başı darda kalır, ne dediğini, ne diyeceğini şaşırır.

— Be hey zalimler, Allahın dağında kim var ki, kimi göstereyim, yalana borçum ne! Dağ, taş buna şahit.. der. Sonra başını köyün tepesine doğru dikilen koca dağa kaldırarak:

— Heyy dağlar, taşlar! Allah için siz söyleyin, bu böyle olmadı mı? Sarı buzağımın bacağını kara öküz vurup kırmadı mı? diye seslenir. O'laçak olur ya, o anda iki kaya parçası dağdan koparak, köyün üstüne doğru yuvarlanmağa başlamaz mı? Çoban olduğu yerde göğsünü gere gere, şahitlerini karşılar ama, ötekileri koydunsa bul yerinde... Pabuçlarını bırakıp kaçan kaçana, kanadını kaldırıp uçan uçana..

O gündün sonra, bu dağın adı, 'Şahitler kayası' kalır. Şimdi o köyün yerinde yeller esiyor ama, şahitler kayasının dibindeki 'Çoban Çeşmesi', geçen yolculara bu masalı söyleyip duruyor...

Eflâtuñ C. GÜNEY

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur.

Yurd dışı senelik abone 5 liradır.

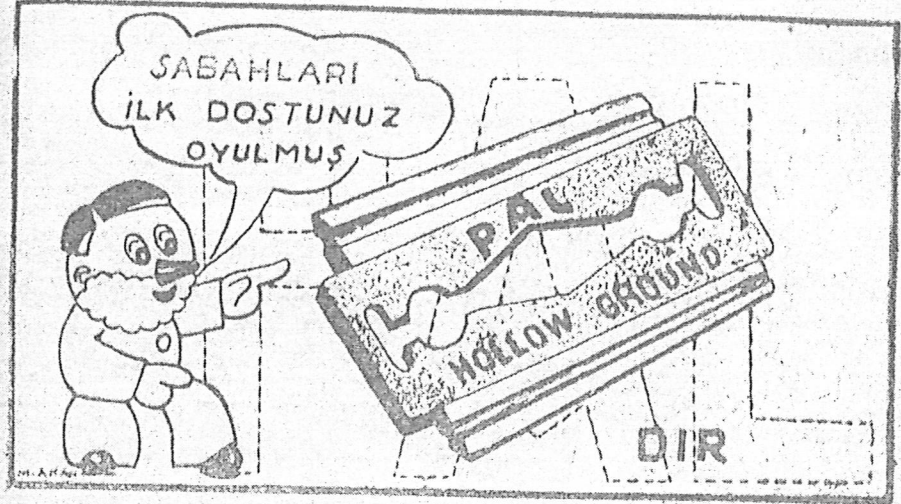
Adres değiştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değildir.

Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.

İdare yeri: Yeşildirek, Necip Ef. Sok. No: 24 — İstanbul

Basıldığı yer: M. S I R A L A R Matbaası

238

SÜMERBANK

Sermayesi: 200.000.000 Türk Lirası

Merkezi: ANKARA

Şubeleri: İSTANBUL, GALATA ve BAĞÇEKAPİ

Bürosu: İskenderun

Vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatıyla ticari mevduatı en müsait şartlarla kabul eder.

T. C. ZİRAAT BANKASI

VADESİZ TASARRUF HESAPLARI

1950 YILI İKRAMİYELERİ

İSTANBUL ve ANKARA'DA 8 EV AYRICA: 200.000 LİRA

ACELE 150 LİRALIK BİR HESAP

AÇTIRINIZ HER 150 LİRA İÇİN AYRI BİR KURA NUMARASI VERİLECEKTİR.

Çekiliş tarihleri: 10 Mart, 15 Mayıs, 30 Haziran, 31 Temmuz, 29 Ağustos, 30 Eylül, 23 Ekim, 30 Aralık

İkramiyeye giriş şartlarını Bankalarımızdan öğreniniz.

239